مۆدیلی سۆشیالیزمی بۆلشەفی چی بوو؟ ... ئاسۆ کەمال

بۆلشەفیزم هەم لە مەسەلەی جەنگی جیهانی یەکەم و هەم لە مەسەلەی دەسەڵات گرتن لە ڕوسیادا لە مەنشەفیەکان و سۆشیال دیموکراتی جیاواز بوو. بەڵام ئایا مۆدیلی سیاسی و ئابوری بۆلشەفیزم چ جۆرێک لە سۆشیالیزم بوو؟ ئەم پرسیارە لە بەراورد لەگەڵ جیاوازی بۆلشەفیزم لە سۆشیال دیموکراتی مەنشەفیزمدا دەرناکەوێ بەڵکو لە هەنگاوەکانی دەوڵەتی سۆڤیەت و ئاکامەکەیدا خۆی نیشان دەدا. هەربۆیە بە ناسینی سۆشیالیزمی بۆلشەفی دەبێ لیکۆڵینەوەکەمان بەرینە سەر ناسینی دەوڵەتی بۆلشەفیەکانی ڕوسیا.
لە کاتی جەنگی جیهانی یەکەمدا شەپۆلێکی بەهێزی بزوتنەوەی شۆڕشگێڕانەی کرێکاری ئەوروپای گرتەوە و لە ڕوسیادا ئەم بزوتنەوەیە تێکەڵاوی شۆڕشی دیموکراتی دژی قەیسەریەت بوو وە بەهۆی بۆلشەفیزمەوە توانی تا ئاستی شۆڕشێکی سۆشیالیستی هەنگاو هەڵگرێ.

شۆڕشی ڕوسیا بوو زەمینەی دەرکەوتنی جیاوازیەکانی بۆلشەفیزم لە سۆشیال دیموکراتی و مەنشەفیزم. جیاوازی سیاسی بۆلشەفیزم درێژەی ئەو خەتە شۆڕشگێڕانەی سۆشیال دیموکراتی بوو کە ڕەخنەگری ڕیڤیژنیزمی برنشتاین بوو کە تیکەڵاوێکی ئەپۆرتۆنیزم و ریفۆرمیزم بوو ،کە لە جەنگی جیهانی یەکەمەوە بوە خەتی ڕەسمی سۆشیال دیموکراتی ئەنتەرناسیونالی دووەم . لە کاتی جەنگی جیهانی یەکەم و سەرهەڵدانی قەیرانی شۆڕشگێڕانە لە ئاستی ئەوروپادا ئەم جیاوازیە چوە ئاستێکی سیاسی باڵا و لە مەسەلەی هەڵوێست بەرامبەر بە سیستەمی سیاسی سەرمایەداری و پەرلەمانتاریزم و دەوڵەتدا چڕ بوەوە.

لینین بە کتێبی “دەوڵەت و شۆڕش”*1* هەوڵیدا وەڵامێکی تیۆری بەم پێداویستی گۆڕانکاریە بداتەوە . ئەو لە ڕوانگەی سیاسی بزوتنەوەی کۆمۆنیستی و کرێکاریەوە مۆدیلی سیاسی دەوڵەتی کرێکاری داهاتووی خستەڕوو. تێزی” دیکتاتۆریەتی پرۆلیتاریا” بوە ناوەرۆکی مۆدیلی سیاسی بۆلشەفیەکان و لە شۆڕشی ئۆکتۆبەردا ئەم مۆدیلەیان پیادەکرد لەگەڵ گۆڕانکاریەکدا کە دیکتاتۆری حزبیان بەهەمان دیکتاتۆری چینی پرۆلیتاریا لەقەڵەم دا. ئەم شۆڕشە لەڕوسیادا لە دوای یەکلاکردنەوەی مەسەلەی دەسەڵاتی سیاسی، مەسەلەی مۆدیلی ئابوری ڕوبەڕوی بۆلشەفیەکان کردەوە. بۆلشەفیەکان سەرەتا بەرنامەی کۆمۆنیزمی جەنگی و دواتر سەرمایەداری دەوڵەتیان کردە مۆدیلی

ئابوری لە ڕوسیادا. ئەم مۆدیلە سۆشیالیستیەی بەلشەفیەکان ، کە لە ئاستی مۆدیلی سیاسی کە دیکتاتۆری حزبی بوو، وە لە ئاستی ئابوریدا کە سەرمایەداری دەوڵەتی بوو، مۆدیلێکی لە سۆشیالیزمی دەوڵەتی دروستکرد. لەم مۆدێلەدا حزب ودەوڵەت سۆشیالیزم پیادە دەکەن بەپێی بەرنامەیەکی سیاسی و ئابوری دیاریکراو و نەخشەداڕێژراو و لەسەرەوە . ئەوەی سەرنج ڕاکێشە ئەوەیە کە سەرەڕای جیاوازی سیاسی بەلشەفیزم لە سۆشیال دیموکراتی، بەڵام بەلشەفیزم هەمان تێروانینی سۆشیال دیموکراتی بۆ ئابوری سەرمایەداری دەوڵەتی هەیە .

ئەوەی لە مەیدانی سیاسیدا دەیبینین کە گۆڕانکاری لە تێڕوانین بۆ دەوڵەتی بورژوازی و سیستەمی پەرلەمانی بورژوازی دروست بوە، لەم مەیدانە ئابوریەدا نایبینین. ئەوەی ئێمە لەم لێکۆڵینەوەدا بەدوایەوەین ئەوەیە کە ؛ پەیوەندی نێوان حزبی بەلشەفی و ئەم مۆدیلە سیاسی و ئابوریەی دەولەت و موڵکایەتی و پەیوەندی چینی کرێکار بە بەرهەمهێنان و هێزەکانی بەرهەمهێنانەوە چیە؟ ئایا ئەم مۆدیلە سۆشیالیستیە چ گۆڕانێکی لە بنەماکانی بزوتنەوەی کرێکاری و کۆمۆنیستیدا دروستکرد؟ وە ئایا چۆن گۆڕانی بەسەر حزبی کرێکاری بەلشەفیشدا هێنا ؟ هەروەها ئەم مۆدێلەی سۆشیالیزمی دەوڵەتی چۆن بزوتنەوە کرێکاری و کۆمۆنیستی لە چینی کرێکار و خەباتی بۆ ڕزگاری لە سیستەمی سەرمایەداری دورخستەوە؟
لەم لێکۆڵینەوەدا گرنگیمان بەو هەوڵانەی کۆمۆنیستەکانی تر داوە وەک ترۆتسکی و تۆنی کلێف و مەنسور حیکمەت لە شرۆڤەی ئەم مۆدیلەی بەلشەفیدا ،بەڵام جیاوازی ئەم باسەی ئێمە لەو باس و لێکۆڵینەوانە ئەوەیە ،کە کێشە تەنیا لە "نەبوونی بەرنامەی ئابوری" بەلشەفیەکاندا نیە وەک مەنسور حیکمەت دەڵێ2 ، یاخود مەسەلە ئەوەنیە کە "دوای لینین ستالینێک دەبێتە ڕابەری حزبی بەلشەفی، وەک ترۆتسکی*3 و تۆنی کلێف *4لێکدانەوەی بۆ دەکەن. بەڵکو کێشەکە لە خودی مۆدیلی سیاسی و ئابوری بەلشەفیەکان لە کاتی لینین و دوای ئەویشدایە .وە کێشە لە پەیوەندی حزبی بەلشەفی بە چینی کرێکار ودەوری بەلشەفی لە خەباتی چینایەتی بە گۆڕینی سەرمایداریدایە.

ئێمە لە بەشی ١و٢ی ئەم کتێبەدا 5* بە درێژی لەسەر ئەم جیاوازیە میتۆدۆلۆژیە دواین ،کە کۆمۆنیزم کراوەتەوە لێکدانەوەی دەوری کەسایەتیەکان و بەتایبەت ستالین یاخود تەنیا دەوری حزبێک وەک بەلشەفی لەو مێژووەدا . هەربۆیە ئێمە لێرەشدا ئەو میتۆدەی پشت بە لێکدانەوەی خەباتی چینایەتی و دەوری چینی کرێکار دەبەستێ بە بنەما وەردەگرین، نەک لێکدانەوەکان لە تاکەکەس و حزبێکدا بەرتەسک

بکەینەوە.

ئەم میتۆدە ڕێگەمان پێدەدا کە لەو باکگراوندە نۆستالجیایە دوورکەوینەوە کە مێژووی کۆمۆنیزمی سەدەی بیستی لەسەر بنیاتنراوە و بوەتە بەشێک لە کەلتوری کۆمۆنیستەکان، کە لەگەڵ هەر دەست بردن بە ڕەخنەیەکی ڕیشەیی و ڕادیکال لە تەجروبەی سۆڤیەت و لینین دا ئەم نوستالجیایە ڕێگر دەبێ لەوەی کە بنەمای گرێ کوێرەکانی کۆمۆنیزمی سەردەم بدۆزینەوە.
بەناسینی مۆدیلی دەسەڵاتی سیاسی و ئابوری سۆشیالیستی بەلشەفیەکان دەبێ شرۆڤەی مێژوو و بەرنامەی حزبی بەلشەفی لە شۆڕشەکانی ١٩٠٥ و شوبات و ئۆکتۆبەری ١٩١٧دا ، وە لێکۆڵینەوە لە حکومەتی بەلشەفیەکان و هەنگاوە ئابوریەکانی دەوڵەتی سۆڤیەت بکەین.

ئەوەی ئێمە دەمانەوێ لەم لێکۆڵینەوەیەدا بیدۆزینەوەیە پەیوەندی نێوان سەرمایەداری دەوڵەتی و مۆدیلی سۆشیالیزمی دەوڵەتی بەلشەفیەکانە. لەم ڕێگەیەوە دەمانەوێ ئەوە بخەینە ڕوو کە لە ئەنجامی ئەم پرۆسەیەدا مۆدیلی سۆشیالیزمی دەوڵەتی لە ئاستی ئابوری و سیاسیدا خاڵە هاوبەشەکانی لەگەڵ سەرمایەداری دەوڵەتی و حکومەتی بیرۆکراتی سۆڤیەت و مۆدیلی حزبی بەلشەفیدا چیە؟

ئەمە فاکت و ڕاستیانە تێگەیشتنێکی تەواو جیاوازمان دەداتێ لەوەی کە تائێستا لەلایەن ترۆتسکی و تۆنی کلێف و مەنسور حیکمەت و زۆرێک لە کۆمۆنیستەکانی تر خراونەتەڕوو، کە بەگشتی ئەم لێکدانەوانە گۆڕانی ئابوری و سیاسی ڕوسیا بۆ کاری دوای مەرگی لینین و سیاسەتی ستالینی دەزانن. من دواتر دەچمە سەر ڕەخنە لەم بۆچون و شرۆڤانەی پێشووی سەبارەت بە مۆدیلی سۆشیالسیتی بەلشەفیەکان و هۆکارەکانی شکستی شۆڕشی سۆشیالیستی لە ڕوسیادا ،چونکە پێویستە لە سەرەتادا چوارچیوەی گشتی مۆدیلی سیاسی و ئابوری بەلشەفی بناسێنین، تاکو بەرتەسکی و نادروستی ئەو تێگەیشتنانەی کۆمۆنیستەکانی پێشوومان بۆ دەرکەوێ لە نەبینینی بەلشەفیزم وەک مۆدێلێک لە سۆشیالیزمی دەوڵەتی و هاوبیری لێکدانەوانەکانیان لەگەڵ مۆدیلی سۆشیالیزمی دەوڵەتی بەلشەفیەکاندا.

دوالیزمی بیرۆکراتی و سەرمایەداری دەوڵەتی

بۆچونەکانی ترۆتسکی و تۆنی کلێف و مەنسور حیکمەت لەو شوێنەدا لەگەڵ یەکتر هاوڕان لەسەر ئەوەی کە مۆدیلی سیاسی حزب و دەوڵەتی بەلشەفی کاتی لینین کۆمۆنیستیە و کێشەی بنەڕەتی نیە و حکومەتی

کرێکاری بەرقەرار بوە، وە دوای لینین ئەم سیستەمە سیاسیە گۆڕاوە. هەرچەند لێکدانەوەکانیان جیاوازی تێدایە لە ناساندنی هۆکاری گۆڕانکاریەکە و ئەنجامی گۆڕانەکە ، بەڵام زۆربەی ئەم کۆمۆنیستەکانە ئەو سیستەمە سیاسیە بەلشەفیە بە دەوڵەتێکی کرێکاری دەزانن، نەک وەک هۆکاری بەرەو بیرۆکراتی چون و گۆڕانەوەی دەسەڵاتی سەرمایەداری سەیری بکەن.

لای ترۆتسکی بەهۆی سیاسەتی "بیرۆکراتیانەی دەوڵەتی" ستالینەوە، حزبی بەلشەفی ودەوڵەتی کرێکاری داڕوخاوە" ،کە پێویستی بە شۆڕشی سیاسیە بۆ ڕاستکردنەوەی بیرۆکراتیزمەکەی ،نەک شۆڕشی کۆمەڵایەتی ، لەبەرئەوەی ئابوری بەرنامەداڕێژراو و موڵکیەتی دەوڵەتی"مانای سۆشیالیستی هەیە. 6. وە تەنانەت دەڵێت شتێک نیە بەناوی سەرمایەداری دەوڵەتی.7

هەرچی تۆنی کلێف پێی وایە کە ترۆتسکی ئەو ڕاستیەی نەبینیوە کە سەرمایەداری دەوڵەتی لە ڕوسیادا زاڵە بەڵام هۆکارەکەی ستالینیزمە *8. ئەم دوو نوسەرە لە هەردوو کتێبی "شۆڕشی خیانەتلێکراو" *9و "سەرمایەداری دەوڵەتی لە ڕوسیا"10دا لێکۆڵینەوەیەکی ئابوری و سیاسی تێروتەسەلیان لەسەر ڕوسیا پێشکەش کردوە، کە کۆمەک دەکا بە تێگەیشتنێکی فراوان لەو گۆڕانکاریانەی لەڕوسیادا ڕویانداوە و بیرۆکراتیزم و سەرمایەداری دەوڵەتی چۆن دروستبون و دەسەڵاتداربون. مەنسور حیکمەتیش ڕای خۆی دەربڕیوە لەسەر ئەو گۆڕانکاریانەی لە سۆڤیەتدا ڕویداوە و لە وتاری" هەڵە سەرەکییەکانی ڕەخنەی سۆسیالیستی لە ئەزموونی شۆڕشی کرێکاری لە سۆڤیەت "11دا دەڵێ کە ڕەخنە لە سۆڤیەت دەبێ " مەسەلەی گۆڕانی ئابوری کۆمەڵگەی ڕوسیا لە پاش شۆڕش" * 12بێ، وکێشە ئەوە بوە کە "لینینزم لە قسەوباسە ئابوریەکانی ساڵەکانی ١٩٢٤-١٩٢٨دا نوێنەرایەتی نەکرا."*13* هەربۆیە"شۆڕشی کرێکاری لە بەرامبەر ئەرکە ئابوریەکانی خۆیدا شکستی خوارد"14.

بەپێچەوانەی ئەم نوسەرانەوە تێزی سەرەکی لەم لێکۆڵینەوەمەدا ئەوەیە کە مۆدیلی سیاسی بەلشەفی هۆکاری سەرەکی شکستی شۆڕشی سۆشیالیستیە لە ڕوسیادا . ئەم مۆدیلە لە حزبی بەلشەفی مۆدێلێک لە دەوڵەتی تاک حزبی و دیکتاتۆری حزبی دروست دەکا کە ڕێگرە لەوەی چینی کرێکار بتوانێ لەڕێگەی ئەم حزبەوە بتوانێ سەرجەم هێزی شۆڕشگێڕانەی خۆی بەگەڕ بخا بۆ گۆڕینی سیستەمی سیاسی و ئابوری سەرمایەداری. بەرنامەی گەشەپێدانی ئابوری سەرمایەداری دەوڵەتی لەلایەن لینین و حزبی بەلشەفیەوە درێژە و تەواوکاری هەمان مۆدیلی

سیاسی سۆشیالیزمی دەوڵەتیە کە دەیەوێ لەڕێگای حزب و بەرنامەی داڕێژراوی کۆمەڵایەتیەکەوە موڵکایەتی سۆشیالیستی دەوڵەت دامەزرێنێ. ئەمە هەمان مۆدێلە کە سۆشیال دیموکراتی کۆتایی سەدەی ١٩و سەرەتای سەدەی ٢٠ کە دەیویست لەڕێگەی ئاڵوگۆڕی بەرەبەرەی دەوڵەتی سەرمایەدارییەوە بە سۆشیالیزم بگات ، تەنیا جیاوازی لەوەدایە کە لینین و بەلشەفیەکان لەڕێگەی دەسەڵاتی حزبی کرێکارانەوە باوەڕیان بە جێبەجێکردنی ئەم مۆدێلە هەبوو بەڵام سۆشیال دیموکراتی ڕێگای بەدەستهێنانی زۆرینەی پەرلەمانی دەگرتە بەر.

ئەم بۆچونانەی نێو کۆمۆنیزمی سەدەی بیست لە دوالیزمی دیاردەی بیرۆکراتیزم و بەرنامەی سەرمایەداری دەوڵەتی گیریان کردوە . هەر کام لەم لێکدانەوانە یەکێك لەم دووانە بە هۆکار و سەرچاوەی شکستی شۆڕشی سۆشیالیستی لەڕووسیادا دەزانن. ترۆتسکی و ترۆتیسکییەکان بیرۆکراتیزمی ستالینی و حیکمەتیزمیش بەرنامەی ئابوری و سەرمایەداری دەوڵەتی. بەڵام لە ڕاستیدا دوالیزمی بیرۆکراتیزم و سەرمایەداری دەوڵەتی هەمان دووڕووی یەک دراو و دیاردەی مۆدیلی سۆشیالیزمی دەوڵەتی بەلشەفیزمە.

هەموو چینە شۆڕشگێڕەکان کاتێک شۆڕشیان بەسەر چینە دەسەڵاتدارەکانی پێشودا کردوە تا ماوەیەک دەرگیری ناڕۆشنی بەرنامەی ئابوری سیستەمە نوێیەکە بوون ، بەڵام ئەوەی بەینەرەوە بووە ئەوە بوە کە توانیویانە هێزی چینەکەی خۆیان بە سەپاندنی گۆڕانکارییە سیاسییەکان ڕێک بخەن بەجۆرێک کە چیتر لە پەراوێزی دەسەڵات و کۆمەڵگەدا نەبن. هەربۆیە “نەبونی بەرنامەی ئابوری” هۆکاری سەرەکی شکستی شۆڕش نەبوە لە ڕوسیادا بەڵکو ئەنجامی مۆدیلێکی سیاسی بوە کە نەیتوانیوە هێزی سەرجەم چینەکە لە شۆڕشکردن بەسەر سەرجەم سیستەمی سیاسی و ئابوری سەرمایەداریدا بخاتەگەڕ و لە ئاکامدا پێویستی بەو مۆدێلە ئابورییەی سەرمایەداری دەوڵەتیە بوە کە سازگارە لەگەڵ دەسەڵاتی کەمایەتیەکدا کە موڵکایەتی هۆیەکانی بەرهەمهێنانیان لەژێردەستدایە.

هەربۆیە بۆ ڕۆشنکردنەوەی ئەم باسە پێویستە لە دەوری سیاسەت وپراتیک و خەباتی چینایەتی کرێکاران بکۆڵینەوە و بەتایبەت لەدەورانی شۆڕشگێڕانەدا ، تابزانین چۆن بەرنامەی ئابوری و تیۆری، درێژکراوەی ئەم پراتیکە کۆمەڵایەتی و چینایەتییە، نەک سەرچاوەی گۆڕانکارییەکان لەڕووسیای دوای شۆڕشدا. شەڕی چینایەتی و شۆڕش ، شەڕی پراتیکی چینەکانە نەک تەنیا بەرنامەکانیان. ئەم پراتیکە سیاسیە کۆمەڵایەتییەی چینی کرێکارە کە ئایندەی بەرنامەکان و

کۆمەڵگە دیاری دەکا.

یان وەک هەبسبام لەزمانی گرامشیەوە دەڵێ ” سیاسەت چەق و ناوەڕۆکی نەک ستراتیژی سەرکەوتنی سۆشیالیزم ، بەڵکو سۆشیالیزم خۆیەتی. ناوەندی چالاکی ئینسانە، واتە تاکە وشیارێ کە چوەتە ناو پەیوەندگرتن بە دنیای کۆمەڵایەتی و سروشتی لە هەموو فۆرمەکانیدا.”15 سۆشیالیزم ئەم پراتیکە سیاسیە شۆڕشگێڕانەیە کە چینی کرێکار بڕیاری لەسەر گۆڕینی سیستەمی ئابوری و نەهێشتنی موڵکایەتی سەرمایەدارانەی دەوڵەت و تاکەکان دەدا. خودی حزبیش دیاردەیەکی دابڕاونیە ، بەڵکو حزب واتە کۆمۆنیستەکان، کە ئەو بەشە ڕوناکبیرەیە لەم پراتیکە سیاسیە چینایەتیە، وە وەک گرامشی دەڵێ ” دەربڕی گەشەی ستراکتەری چینی کرێکارە”16. دەوری ئەم حزبە لەم پراکتیکە سیاسیەی چینی کرێکار بە گۆڕینی پەیوەندیە ئابوریەکانی بەرهەمهێناندا ، واتە پەیوەندی هەرەوەزیانەی بەرهەمهێنەران بە بێ خاوەنداریەتی ،چارەنوسازە نەک لە داڕشتنی بەرنامەیەکی ئابوری بۆ چۆنیەتی گەشەی هێزە بەرهەمهێنەرەکان یان گۆڕینی موڵکایەتی تایبەتی سەرمایەداران بۆ موڵکایەتی دەوڵەت. شکستی ئۆکتۆبەر و بەلشەفیزم لە یەکخستنی ئەم پراکتیکە سیاسیەی چینی کرێکاردایە بە سازدانەوەی سیاسی و ئابوری و کۆمەڵایەتی کۆمەڵگە لەسەر بنەمای هەرەوەزی و سۆشیالیستیانە.

گرامشی بەمە دەڵێ ”سۆشیالیزەکردن لەسیاسەتدا و بەمانای کۆمەڵایەتی ئۆتۆماتیک و وشیارانە دەبێ، وەک دروستکردنی ئینسانی کۆلیکتیف و گشتی کە هەڵسوکەوتی ئینسانەکان دەکاتە ئۆتۆماتیک و پێویستیان بەدەزگای دەرەوە و سەروو ئینسان ناهێڵێ تا نۆرمەک بسەپێنێ.”* 17مۆدیلی سۆشیالیزمی دەوڵەتی بەلشەفیەکان بە خستنە بەری دیکتاتۆری حزبی لە جیاتی دیکتاتۆری چینەکەی زۆربەی کرێکارانی لەم پرۆسەی سیاسیەی بڕیاردان لەسەر چارەنوسی کۆمەڵگە دورخستەوە و کردنیە ناسیاسی بەرامبەر بە مەسەلەی گشتی کۆمەڵگە. ئەمە مۆدێلێکی سیاسیە کە دوالیزمی بیرۆکراتیزم و سەرمایەداری دەوڵەتی نمایشکرد و ئەمە سەرچاوەی شکستی شۆڕشی سۆشیالیستی بوو لە ڕوسیادا.
لەم لێکۆڵینەوەی تەجروبەی سۆڤیەتدا دەمانەوێ ئەوە بسەلمێنین کە حزبی بەلشەفی ڕۆحی دەوڵەت و کۆمەڵگەی سۆڤیەتی پێکهێنا و هەربۆیە لە لێکدانەوە لە شکستی ئەم تەجروبەیەدا پیویستە لەو گۆڕانکاریە سیاسیانەوە دەست پێبکەین کە مۆدیلی بەلشەفی لە دۆخی سیاسی و چینایەتی ڕوسیادا هێنایە ئارا و لەڕەوە بگۆڕینە سەر ئەم مۆدێلە لە دەوڵەت و ئابوری ڕوسیا.

سەرچاوەکان:

1 https://www.marxists.org/archive/lenin/works/1917/staterev/index.htm

2 http://hekmat.public-archive.net هەڵـە سـەرەکییەکانی ڕەخنەی سۆسیالیستی لە ئەزموونی شۆڕشی کرێکاری لە سۆڤیەت، مەنسوور حیکمەت

3* https://www.marxists.org/archive/trotsky/1936/revbet/index.htm

*4 https://ayman1970.files.wordpress.com/2010/12/d8b1d8a3d8b3d985d8a7d984d98ad8a9-d8a7d984d8afd988d984d8a9-d981d98a-d8b1d988d8b3d98ad8a7-pdf.pdf

*5 http://www.asokamal.com/index/wp-content/uploads/2019/04/kteb-hizb.pdf

6* ترۆتسکی، بەشی ٧، یەکێتی سۆڤیەت چییە؟، کتێبی شۆڕشی خیانەتلێکراو. https://www.marxists.org/arabic/archive/trotsky/1936-rb/ch09.htm

7* هەمان سەرچاوە، بەشی سەرمایەداری دەوڵەتی ، بەشی ٧، یەکێتی سۆڤیەت چییە؟

8* ل ١٧٤، تۆنی کلیف، سەرمایەداری دەوڵەتی لە ڕوسیا https://ayman1970.files.wordpress.com/2010/12/d8b1d8a3d8b3d985d8a7d984d98ad8a9-d8a7d984d8afd988d984d8a9-d981d98a-d8b1d988d8b3d98ad8a7-pdf.pdf

- 9 کتێبی "شۆڕشی خیانەتلێکراو" https://www.marxists.org/archive/trotsky/1936/revbet/index.htm
- 10□□ێ□□ □ە□□□□ە□□□□ □ە□ڵە□□ □ە ڕ□□□□ *https://www.marxists.org/archive/cliff/works/1955/statecap/index.htm*
- *11* http://hekmat.public-archive.net
- 12* هەڵبژاردەیەک لە نوسراوەکانی مەنسور حیکمەت ، بەرگی یەکەم ، ل ٤١٠، ئامادەکردنی سالار ڕەشید
- 13* هەمان سەرچاوە، ل ٤٢١
- 14* هەمان سەرچاوە، ل ٤٢٦

http://www.asokamal.com/index/?p=1592 *15

16. *Gramsci, Prison Notebooks, Problems of History and Culture,P5*

*17*هۆبسبام، چۆن جیهان دەگۆڕین، بەشی گرامشی، ل٤٢١، بەزمانی ئینگلیزی

ڕۆژئاوای کوردستان یەکەمین وێسگەی ڕووخانی تورکیا … شوان ئەحمەد باپیر

مێژووی تراژیدیای کورد لە دەرزەمانەوە ڕووبەرووی ئەم جۆرە کارەساتانە بۆتەوە، بەڵام بە چەندین جۆرو شێوازی جیا، ئەوەی ئێستا هاتۆتە ئاراو دەگوزەرێت پێشینەیەکی هەبووە، هەر لە دابەشکاری پەیمانی ١٩١٦ سایکس پیکۆوە، کە هەریەکە لە فەڕەنساو بەریتانیا و ڕووسیا ماستەرمایندی بوون بەڵام ڕووسیا بە هۆی شۆڕشی ئۆکتۆبەر کشایەوەو ئەم ڕێکەوتننامەیەی ڕیسواکرد، خاکی کوردیان لە نێو خۆیان بەش کرد، ئاکامی شەڕ بەسەرکوردان بریتیبوو لە دابەشکردن لەناوبردن و برسیەتی بوو، تۆرانییەکان بەلاسایی دەوڵەتە ناسیۆنالیستەکانی ئەوروپا دەستیان کرد بە قرکرنی کورد بە چەندین ڕێگە، ٦٠٠ هەزار گوندی کوردیان ڕاگواست ١ملیۆن کورد تەنها لە ماوەی یەکەم جەنگی جیهانی ئاوارەو تیاچوون.

بە هۆی لاوازی و هەڵوەشانەوەی دەوڵەتی عوسمانی دەرفەتێکی لە بار هاتە ئارا بۆ ئەوەی کوردیش دەستبەری مافەکانی خۆی بکات، ئەوەبوو پەیمانی سیڤەر لە ئابی ١٩٢٠یان هێنایە کایەوە بۆ ئەوەی زیاتر ناوچەکە بخەنە ژێر چەپۆکی خۆیان، بەڵگەش ئەوەبوو هاوپەیمانان بە مۆرکردنی پەیمانی لۆزان لە ١٩٢٣ کوردیان کردە قوربانی بەرژەوەندییەکانی خۆیان و هاوپەیمانە نوێیەکەی خۆیان دەوڵەتی کەمالی، کە هەموو هەوڵێکیدا بۆ ڕەشکردنەوەو توانەوەی کورد لە بۆتەی ڕەگەزی تورک بەڵام خەونەکەی هاوشێوەی تۆرانییەکانی تر لەگەڵ خۆیدا نێژرا، بەڵام کوردەکان هەرگیز کۆڵیان نەداوە بە

ئەوەی هاوشێوەی گەلانیتر بە مافەکانی خۆیان شاد بن، چەندین جار بە هۆی ململانێی نێوان وڵاتە زلهێزەکان لە سەروی هەموویانەوە ڕووسیاو ئەمریکا کورد لە هەرچوار پارچە وەک دەسکەوتێک بە بەرژەوەندی خۆیان بەکاریان هێناوە، بەڵام پرسیاری هەرە گرنگ ئەوەیە، کە بۆچی تا ئێستا دان بە مێژووی خۆمان نانێین وەک ئەوەی هە بووە، لەوانە بە چەندین هۆکار دونیا بینینی سیاسی کورد لە ئاستێکی لاواز بووە، بوونی ناکۆکی گەورە لە نێو سەرانی کورد بە درێژایی مێژوو، پێکهاتەی خێڵ و پابەند بوون بە نەریتی خزمایەتی زۆر لە یەکێ کارگێڕی و بەڕێوەبردنەکان ڕەنگیداوەتەوە لە زەربەی وێستگەکانی مێژووی کورد، لەگەڵیشیدا ڕۆڵی وڵاتە سەرکوتکەرەکانی دەوروپشت لە وانە تورک، فارس، عەرەب. لە لاوازکردنی زەربەی لایەنە ژیارییەکانی کۆمەڵگەی کوردی و ڕێگەیان نەداوە کورد ئارەزوو مەندانە بگاتە کە نارێکی ئارام، تەنها لە کوردستانی عێراق نە بێت، ئەمەی بە دەستە بەر کراوە.

ئەوەی جێگەی تێڕامانە بە هەموو کەموکورتییەکانیشەوە ڕۆژئاوای کوردستان لە وەتەی بە هاری عەرەبی لە ٢٠١١ەوە توانیویانە لە سەر چەندین هەل سیاسەت بکەن و تایی تەرازویان بەیەک لای یان ڕووسیا و هاوپەیمانەکانی سوریا – ئێران یاخود ئەمریکاو هاوپەیمانەکانی ساخبکەنەوە، ئەمەش دوربینیان لە سیاسەت بە بەدیار دەخات، چونکە ناوچەی تیادا دەژین ڕۆژانە ڕووبەڕووی ئاڵنگاری دژوار دەبێتەوە لەوانەش ڕووبەڕوو بوونەوەی تورکیا دووەم هێزی ناتۆ و هێزی بەناو ئۆپۆزسیۆنی سوریا، گروپە بەناو ئیسلامییەکانی سوریا، بەڵام بەرخودانی گەل بە کۆی پێکهاتەو ڕەگەزەوە وای لە سەرانی جیهانی سەرمایەداری کردەوە، کە پشتگوێخستنی کوردەکان دەبێتە پەڵەیەکی ڕەش بە مێژوویی دیموکراتییەکەیان کە بە گەلانی خۆرهەڵاتی ناوەڕاستی ئەفرۆشن، ئەمەو لە دوایین وتاری سەرکردەی هێزەکانی سوریایی دیموکرات((مەزڵوم کۆبانی)) ئەوەی خستە ڕوو، کە سەرەڕای ڕێککەوتن مەترسی تورکیا درێژەی دەبێت.

لە هەر ئەگەرێکی کشانەوەی هێزەکانی ڕووسیا لە ناوچەکە سەبارە کوردەکان هاوشێوەی عەفرینی جێهێشتراو لەلایەن ڕووسەکانەوە و کشانەوەی ئێستای ئەمریکا، دۆخەکان ئاوەژوو دەبنەوە، چونکە تورکیا گەر ڕێگاکانی بۆ واڵا بکرێت هاوشێوەی عوسمانییەکان سڵ ناکاتەوە لە داگیرکاری بە گشت خاکی سوریا، ئەمەش بەرێککەوتنی لەگەڵ دەوڵەتی سوریا لەدێتە کایەوەو باجەکەشی بە تیاچوونی خۆی دەبێت لە ناوچەکە، ئەگەر ئەم سەرکێشییە بکات، بەڵام تورکیا بە چەندین کێشە

گرفتارە، لەوانەش بوونی کۆدەنگییەکی نێودەوڵەتی دژ بەو داگیرکارییەی لەسەر ڕۆژئاوای کوردستان، هەروەها ئابوورییەکەی بەردەوام لە شلەژانە لەهەر ئەگەرێکی سەپاندنی سزای دژوار بەسەریدا ئابورییەکەی دەڕوخێت، هەروەها کە دەنگی وڵاتە عەرەبییەکان جگە لە قەتەرو فەلەستین نەبێت، ئەمانەش تورکیای هەراسان کردووە. هەروەها ئەگەربیرەکەی بایکەتی کاڵای تورکی بچێتە قۆناغێکی جیهانی ئەوا لە کاتێکی نزیکدا ئابووریەکەی لە ڕووخانێکی بێوینەیی نزیک دەکاتەوە، بە هۆی ئەو هێرشە داگیرکارییەی کردویەتییە سەر رۆژئاوای کوردستان.

بەیانی بوو … شیعری شەهید زانا مەحموود حەمزە

بەیانی بوو
هەتاو هێشتا ڕێگەی شاری نەدیبێوە
هێشتا.. دەستی زەردەپەڕیش …
نێوچەوانی نەسڕیبێوە .
لە ئاوێنەی بەردەم … لاشەی مناڵێکا
هەژدەر.. هەژدەر
ئاسۆی تەڵخی ئەم وڵاتە دەبوو بە تەم
دڵی شاری .. ترسنۆکیش …
دەیگازاندە و بە ئاوازێکی .. پڕ لە خەم
گۆرانی سبەینێی دەچڕی
پەڕەسێلکەی .. بەهارێ بوو
بە نێو ڕەشەبای …
زستانی تووشا دەفڕی
بە هەمان ئاوازی ڕێگەی کارگەکان و
لە گەڵ نەوای ڕێگەی کێڵگە و ڕەز و بێستان
بە کزێکەوە دەیناڵاند
شاری مردووەکان هەڵدەستێ
بازووی بە تین لە تێکۆشان دەخاتە کار
لاسکی هێشتا قەف نەکرد و

لە کەمەری خۆی دەبەستێ
هەزاران دەست .. چەپڵەی گوشادی لێ دەدەن
ئەوسا نە کەس لە برسا سك ئەگوشێ و
نە مناڵی دڵی بچکۆڵەی لە سەرما نا دەوەستێ

تۆنز- قەپێلە… کۆرش وەحید

تازە لای عەزیز نەسین گەڕابوومەوە باسی کابرایەکی تورکی بۆ کردم کە ناوی قەپێلە بوو، دیارە ئەو بە چیرۆکی نەزانیبوو بۆیە نەینووسیبووەوە، لەوێوە دەستی پێکرد کە چایەکەی بۆ هێنام و کەمێك کەف بەسەریەوە بوو، یەکسەر بیری قەپێلەی کەوتەوە، وتی ئەویش لە دایرەکەی خۆیاندا پێشوازی لە میوانان دەکردو پێش ئەوەی چاکەیان بۆ بهێنێت تفی تێدەکردو بە کابرای میوانی دەگوت شەکرەکەشم تێکداوە تۆ تێکی مەدە، ئەو شەخسیەتێکی بەربووکانەی هەبوو، لەگەڵ گورگدا گۆشتی دەخواردو لەگەڵ مەڕیشدا شینی دەگێڕا.
قسەی خۆمان بێت هەر بەوەوە نەدەوەستا قونگی لەسەر کورسی چەند دایرەیەك وەکو بەڕێوبەری پلە یەك بسوێنێت، جارجار باسی کورسی موحـــــافەزەو بەینـــــی خۆشمـــــان بێـــــت هـــــی س..سس..سس..ـەـــــە...ررررر....ێێێ...ک.ک.ک... یشی دەکــرد، شــەوان بجــوایەتە خەونی هەر منداڵێك، منداڵی داماو کونەیەك میزی دەکرد بە خۆدا.

ئیتر ژنانی گەڕەکیش فێربوون هەر لەسەری کۆڵانەوە دەربکەوتایە دەنگێك ئاگاداری دەکردنەوە قەپێلە هات…هەموو بە هروژم خۆیان دەکرد بە ژووردا، داخی ئەوەش خەڵکی گوزەرەکەی دەکوشت کە زوو زوو قەپێلە بە جۆرەها شێوە وێنەی خۆی و کەڵـــە زلە پێ دەعەجانەکەی بڵاو دەکردەوە، لەوەش سەیرتر بۆ شانازیکردن بە کتێخانەکەیەوە کە لە هەموو کتێبە بە دیاریبەخشراوەکانی دایەرە پێکهاتبوو، ئەو لەماڵەوە کۆی کردبوونەوە بە بیانووی ئەوەی لە دایەرە جێ نییەو پاشتریش دەیگوت بنواڕن ئەمەیە کتێبخانەکەم.
خۆ ئەو لەبەر بوغزو ئیرەیی و ناحاڵێتی و چاوچنۆکیی و هەڵپەکردن مەجــالی بــە خۆی نەئــەدا یــەك وشــەش بخــوێنێتەوە، هەرچییەکیشــی بخوێندایەوتەوە بە لنگەوقوچ لیی تێدەگەشت، بۆیە ڕۆژ دوای ڕۆژ وەپاشتر دەکەوت، ئیتر کە پەمپلێدەرەکانی لە ناکاوێکدا ون بوون و

وابزانم لەگە ئەم شەپلی مردنە لە ناکاوانەدا ئەوانیش مردن و لەبیرچوونەوە، ئەویش وردە وردە لاوازو چروکتر دەبوو، بەام سەری هەر وەك خی مابوو بیە خەك هەر بە قەپلە ناویان دەهنا، رژکیش کە دەموچاوی وەکو دەبدەی تەقیو دەبینرا، خەکەکە نەیانزانی ئەوە قەپلەیەو کچی دوایی کردوە.

حەرفەکانی قەدەر… شەونم زەندی

لەم شارە ب تروسکەدا
هەر ورشەی چاوی هنراوەیە
بە سەر شاری ک و کپا
وەنەوزیەتی و تروسکەدا
هیوایەکی کپ کراو
سەردەمکە چاوەوانی ئەسترەیە
واقعکی رووکەشکراو
لە چاو تروکانکا ….
((بوون)) دەستەوە
لە تەنیا ساتە وەختکا ….
نەمری بە (عەدەم) ،
خەونە ئەرخەوانییەکان ،
چەندان بەهار ئەکا بە ((پایز))
لمان یەقینە …
لمان یەقینە …
لە زەمەنکی وەك ئەم …
کە هەر ((خەون)) پردی پینەوە ب
تەمەنیش هەر وەك گەاکانی پاییز
لە کەلنی پەنجەکانا … هەدەور
ئەمە زەمەنی یادە تا و
خەندە تراوەکانە
تەنانەت …
حەرفەکانی قەدەریش
بە چەقی دەستی ئادەمییەك
گەی مەرگەسات دەگر …

میرات ... سەلام عومەر

کورسیەکەی باپیرم ماوە
کە بابم لەسەری دادەنیشت
ئێستا
ئەوان نەماون و
منیش ناوێرم
لەسەر کورسییەک دانیشم
کە بۆ لای وانم دەبا.
*****
بابم
پێڵاوە بن قاڵتاغییەکەی
باپیرمی لە پێ دەکرد
تا
دەنگی پێیەکانی باوکی هەر بمێنێ
ئێستا
ناوێرم ئەو پێڵاوانە لە پێکەم
تا
پێم نەڵێن وەزیر
یا پەرلەمانتارو بەرپرس.
*****
ناو بالیفەکەی بابم
پڕ لە پارە بوو
لە باپیرەوە بۆی مابۆوە
ئەویش
هەمووی بەمە بەجێهێشت
ئێستا ناوێرم دەریانبێنم
تا
پێمنەڵێن دز

ژوور … ئاراس مام سەعید

لەژێر بونیادی ناخود ئاگای ژیاندا خشپەی پێی بوونەوەرە نادیارەکانی گومان د□، تخوبی ڕوح و چرکە شێتینەکانی زەین، تێکڕای خەلقەندەو شتگەلەکان جێگەی گومانن.

هەست بەشەکەتی و بێهودەی ژیان و وجود دەکەم، هەستێک لەشێوەی ئەو هەستەی (شۆپنهاوەر) سەبارەت بەبون و گەمە بێهودەیەکانی ژیانو گەردون درکی پێ کردوە، دورە پەرێزی و گۆشەگیری لەم ژیانە باشترین ڕێگە چارەیە، بۆ دورە پەرێزی لەم کۆمەڵگا خود پەرستە، پێویستم بەژوورێکە، بەڵێ ژوور.

ژوور لای من ناونیشانێکە لەژیان و زەمەندا، خودی من لەوانی تر جیادەکاتەوە، ژورێک لەکۆمەڵگایەکی خود پەرست و نادادپەروەریدا، کەچیدی بونی مرۆڤ مانایەکی نامێنی و تێکست بەشاراوەیی و بێدەنگی پرسیارگەلێک دەوروژێنی، بۆیە پێوستە مرۆڤ دەرگای ژورەکەشی بەقوفڵێک کلیل بدات.

ژوور مەفتەنی خود و مەنزڵگەی ئارامی و ئاسودەگی گیان و زەین و ڕوحیشە، ژورە مێشکی مرۆڤ لەژاوە ژاو نەعرەتەی ترسناک دەپارێزێ، بەڵێ پێویستم بەژورێکە، ژورێکی کش و مات و هێمن، ژورێکی بچوک و ڕەفەیەکی لەکەرپوچ دروستکراوی تێدا بێت، کتێبی پیرۆز و ڕۆمانی تاوان و سزا کۆمارەکەی ئەفڵاتونی لەسەر دانێم، پێویستم بەژورێکی ئارامە، وەکو ژورە بنمیچ نەوێکەی"ڕاسکۆلینکۆف".

دوو شیعری حازم جەعەفەر

لەوديوى زيندانەوە:

لە زيندانى،
لەسەرمە هەموو
حەفتان جارێك سەردانت بكەم.
لەو ديوى ئەو شيشانەى زيندان كە لێكمان دەكەن
ڕووت دەبينم،
لێ نكارم بە چووست و چەڵەنگى لە هەمبێزت بگرم.

شين و مۆرى،

چاك دەتخوێنمەوە،
چونكينێ جاران ژيان بەكاوەخۆ دەستى دەگرتى،
چما نووكە داوى فەلەك پساو، وەك كۆلارە بەر
“با” كەوتى.

هەوڵ دەدەيى
پێم بڵێى: ماندوو نيت،
دڵت لێرە گيرساوەتە و بە ئاسايى چەكەرە دەكات.

لێ من چاك
دەتناسم،
تۆيش چاك دەزانى، چەندە مات و مەلووليت
لە دڵەيى كەسەربارم يادداشت دەكەم.
-————————

لەسەر دەستى ژيان تەرمێك

ئەگەرچى لە كونجێكى ئەو جيهانە
ناحەوێمەوە،
بەڵام، تا تەمەن دەڕوات؛ حەوجەى ژيانم.
ئەگەرچى ژيان لەوە خراپتر نا□□ت□ پێش،
بەڵام، تا دەژيم: بە ئومێدى باشتربوونى خودى خود تێ
دەكۆشم!
ئەگەرچى خودى خود شێواوە، بەڵام، تا
خود؛
لە ئێوارەيەكى پڕ دوكەلى ئەم شارەدا نە خنكاوە، دەڕۆم.

لە فێنکایی دۆلێکی ئاوە بارانە؛
لە نێو پەرێزی غوربـەتدا: “کا”ی نامورادی بـە
“با” دەکەم.

حازم جەعفەر